

Dr. Botos Katalin, Professzor emerita

Versenyképesség, nemzetközi versenyképesség

Tanulmány beadásának dátuma: 2017. november 5.

Key words: competitiveness World Economic Forum, World Bank ,Doing Business, IMD Center, banking system ,labour market and labour protection, innováció.

JEL-Codes:D24 E44 M20 G28

Versenyképesség, nemzetközi versenyképesség

Abstract

The notion of competitiveness is under discussion: micro- or macroeconomic meaning? The notion of competitiveness is under discussion: micro- or macroeconomic meaning? The World Economic Forum, which has been measuring competitiveness among countries since 1979, defines it as “the set of institutions, policies and factors that determine the level of productivity of a country”. Others are subtly different but all generally use the word “productivity”. There are rankings made by WEF, the World Bank and the Swiss IMD World Economic Competitiveness Center. The study analyses the latest Report of the WEF. There are some conclusions worth reading. For instance the financing by the banking system is not without risks because the regulation of the sector is not satisfying though much more severe than before, and the nonperforming loans are a big burden on the balance sheet of the banks. Important conclusion is, that it is possible to harmonize the labour protection and labour market versatility in favour of competitiveness. Innovation is more than application of the results, and this turns our attention to the education’s question.

Key words: competitiveness World Economic Forum, World Bank, Doing Business, IMD Center, banking system, labour market and labour protection, innováció.

JEL-Codes:D24 E44 M20 G28

Absztrakt

A versenyképesség fogalma vitatott. Mikro-és makroszinten is értelmezhető. A Világgazdasági Fórum,(VF) amely 1979 óta figyelemmel kíséri, úgy fogalmazza meg, mint intézmények, politikák és tényezők összességét, amelyek egy ország termelékenységét meghatározzák. Rangsort készít az országokról a VF mellett a Világbank és a svájci IDM menedzsment Központ is. A tanulmány a WEF által készített 2017. évi Jelentést elemzi. Figyelemreméltó következtetése, hogy a versenyképességet befolyásoló tényezők közül a pénzügyi rendszer komoly kockázatot jelent a jövőre. Nem kielégítő a szabályozás, bár szigorúbb mint a válság előtt, s jelentős a nem teljesítő hitelek súlya még mindig a bankoknál. Érdekes továbbá, hogy az anyag szerint összehangolható a munkások védelme és a munkapiac rugalmassága, s az is, hogy a számítástechnikai innovációk fejlődése gyorsabb, mint az alkalmazásuk. Ennek fontos tanulságai vannak az oktatási rendszerre nézve.

Kulcsszavak: Versenyképesség, Világbank Doing Business, IDM versenyképességi jelentés, bankrendszer, munkaerőpiac, innovációk

JEL-Kódok:D24 E44 M20 G28

A versenyképesség fogalmáról.

Meglehetősen hosszú ideje vita folyt a versenyképesség fogalma körül. Sokan, sokáig csak a mikroegységek szintjén értelmezték. *Terméknek, vállalkozásnak* van versenyképessége. Két alapvető kritériuma van:

Első tétel: a termelő olyat gyárt, amit az emberek szívesen megvesznek. A második tétel: mindezt olyan olcsón adja - mert adhatja, hisz annyira gazdaságosan állítja elő -, hogy versenytársait kiszorítja a piacról. Beszélhetünk ár-versenyképességről, minőséggel való versenyről. Természetesen egy-egy termék kelendőségét nagymértékben befolyásolhatja a reklám is. Ha sikerül elérnie egy eladónak, hogy vevője azonosítsa magát egy-egy márkával, akkor annak a vásárlónak az „identitása” az lesz, hogy ő - mondjuk - Coco Chanel parfüm használója. „Mert megérdemli”. S megveszi, ha drága is... De ezeket a tényezőket a marketing-menedzsment tudománya már alaposan feltárta. (Csath M, 2010, Chikán, 2017, Inotai, 2016)

A nyolcvanas években vita alakult ki az *ország-versenyképességről*. Sokan azt mondták, ez értelmezhetetlen fogalom. Mások nézték az egyes országok külkereskedelmi részesedésének az alakulását, s vizsgálták a cserearányok változását. Eléggé nyilvánvaló, hogy ha a külkereskedelmi részarány csökken, akkor más országok nyilván sikeresebbek voltak a nemzetközi piacokon. Vagy más, kelendőbb termékeket kínáltak, esetleg áráikkal versenyeztek.

A nyersanyag –és energiaárak megváltozása a hetvenes években erőteljesen módosította az egyes országok külkereskedelmi versenyképességét, hiszen termelői árakat jócskán megváltoztatta, de nem egyformán. Azok az országok, amelyek saját erőforrással

rendelkeztek, akár el is térhettek a külpiaci áraktól – (lásd az USA energia-árait 1979-ben.) A nem-piaci országok pedig árszabályozással is előidézhetek ilyen helyzeteket. ¹

Azért nem büntetlenül. Az ilyen beavatkozások hosszú távon ártottak a technikai fejlődésnek, s ezzel közvetve, a versenyképességnek. Mindez világossá vált a rendszerváltozáskor, amikor kiderült például, hogy az energia-faló termékek konvertibilis valutáért eladhatatlanok. A belső árakat manipuláló szocialista országokban nem kényszerítette a vállalatokat az energia-árak drágulása technikai korszerűsítésre. (A politika ugyanis „lefogta” az áremelkedést, hogy ne váltson ki elégedetlenséget, s szovjet-ellenes hangulatot. Mint ahogy az akkori vezető pénzügyminisztériumi tisztviselő- később miniszterelnök helyettes, majd még később miniszterelnök - mondta: „Megállítjuk az inflációt a határainknál”. Az áremelkedést ugyan megállították, de az eladósodást viszont fokozták vele. S ráadásul, ami a témánk szempontjából fontos, a vállalatokat az állami intézkedés - valuta- felértékelés- kényelmes helyzetbe hozta. Import áraik nem emelkedtek hazai valutában, így *nem voltak ösztönözve energia-takarékos innovációkra.*)

Hamar világossá vált a nyugati elemzők számára is, hogy az ország-versenyképességhez valóban a kormánypolitika egésze hozzájárul, hiszen az infrastrukturális környezet, az oktatás és egészségügy helyzete nagyban befolyásolja a termelő-szolgáltató vállalkozások versenyhelyzetét. Különösen, amikor a képzett emberfők rendelkezésre állása kulcstényezője a versengésnek. S az is világossá vált, hogy nem lehet úgy versenyképesnek minősíteni egy gazdaságot, ha az egy főre jutó GDP érték mellett eltekintenek a nagymértékű munkanélküliségtől. Hiszen mi értelme a pozitív csengésű „versenyképes” jelzőt illeszteni az adott országhoz, amikor lakóinak nagy része ebből mit sem profitál? Akkor valóban csak a vállalkozók, a tőke-tulajdonosok versenyképesek, de nem a munkavállalók, tehát nem az ország *egésze*. Ezért a fogalomhoz hozzátették, hogy a munkanélküliségi ráta is számít.

Versenyképességi rangsorok

Többfajta versenyképességi rangsor is létezik, és számos országban, több szervezet- köztük a jegybankok is- foglalkoznak a versenyképesség elemzésével. (Valóban figyelemre méltó, hogy valamennyi jelentősebb jegybanki vezető kitér beszédeiben a versenyképesség fontosságára.)

¹ David Ivanovich Fuel worries prompt a 1970s flashback There are differences between the energy crisis then and now, including government's response. Copyright Houston Chronicle, Washington 2008

A magyar gazdaságra vonatkozóan az MNB is kiad *Versenyképességi Jelentést*. Ebben külön vizsgálja a munkavállalói versenyképességet, az állami versenyképességet és a vállalati versenyképességet befolyásoló tényezőket, a kutatás, energia-helyzet, a demográfia alakulását, az oktatás, az egészségügy és a bankrendszer helyzetét. Az ez évi Jelentés megállapítja, hogy hazánkban megtörtént a foglalkoztatási fordulat, így most a termelékenység növelését kell célul kitűzni, és a munkaerő- tartalék felszabadítását. Csökkenteni kell ugyanakkor a nagyvállalatok és kkv-k közötti termelékenységi rést, és folytatni kell a bérfelzárkózást . A szabályozási környezetet vállalkozás-barát irányba kell tovább mozdítani. Az oktatásban versenyképes és piacképes tudást szükséges átadni. A hazai bankrendszerben is előrelépésre van szükség, a hatékonyság növelése, a működési költségek csökkentése és a digitalizáció területén, amely a felárakat is csökkentheti.²

A Világbank 15 éve adja ki az üzleti környezetet elemző *Doing Business* című tanulmányát.³ Ebben-címének megfelelően- azt vizsgálja, hogy milyen zavartalanul bonyolítható az üzlet az egyes gazdaságokban, ami feltétlenül hozzájárul versenyképességükhöz. Nagy súlyt helyez ezért a szabályozás változásaira. 190 országot vizsgált meg tíz szempont szerint, amelyek a következők:

- a cégalapítás idő- és költségigénye;
- az építési engedélyek megszerzésének költség- és időigénye;
- az elektromos hálózatra való rákapcsolódással járó papírmunka nagysága, költsége és időigénye;
- a szolgáltatás megbízhatósága;
- a tulajdonbejegyzés idő- és költségigénye és a földhivatali adatok megbízhatósága;
- a hitelhez jutás egyszerűsége; a többtulajdonosú vállalkozások esetén a kisebbségi tulajdonos jogainak biztosítása;
- az adórendszer bürokratikussága, az adóbevallás költség- és időigénye, és az export-import tevékenység költségei,
- a szerződések betartathatósága, valamint a kapcsolódó jogi eljárások minősége, végül
- a cégfelszámolás idő- és költségigénye.⁴

Különös figyelmet fordít az elemzés a kis-és középvállalatok helyzetére.

² www.mkt.hu/wp-content/uploads/2017/10/Palotai_Daniel.pdf

³ World Bank. 2017. *Doing Business 2017: Equal Opportunity for All*. Washington, DC: World Bank. DOI: 10.1596/978-1-4648-0948-4. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO

⁴ Magyar Idők, 2017 október 19

A mutatók közül Magyarország hatban javított a 2016-os eredményéhez képest és az összesített pontszáma is magasabb lett, mint tavaly, 72.13-ról 72.39-ra nőtt. Ennek ellenére a listán elért helyezésünk romlott, ahogy az egész közép-kelet-európai régióé. Ennek az oka, hogy a lista elején lévők még nagyobbban javítottak a mutatóikon. Így, noha számos vonatkozásban mi is javítottunk a helyzetünkön, mégis, relatíve *lemaradtunk* az élcsapattól. (A magyar kormány reagált e jelentésre, és rámutatott, hogy a módszertan nem tökéletes, hiszen másként mérik, egymástól eltérően értelmezik az egyes országokban a mutatókat.)

World Economic Forum (WEF) 1979 óta méri az országok versenyképességét. A Globális Versenyképességi Index csaknem 140 ország adatait elemezte 2017-ben, 12 fő tényező, „oszlop” alapján.⁵

Az alábbi módon határozza meg a WEF a fogalmat: „Intézmények, politikák és tényezők összessége, amelyek meghatározzák egy ország *termelékenységének* szintjét”. Napjainkra általánosan ismert az általuk közölt, az országok teljesítményét számba *vevő globális versenyképességi index*. Egyre nagyobb azonban az egyetértés abban, hogy az egy főre jutó gazdasági növekedés célja és értelme nem önmagában van, hanem az emberek *jólétének* növelésében. Ezért a jelentés sok szempontból elemzi a gazdasági haladást, elsődlegesen azt vizsgálva, hogy az emberek nagy többségének helyzetére hogyan hatnak a változások. Adnak-e egyformán esélyt mindenkinek, s ugyanakkor nem veszélyeztetik-e a jövő generációk esélyeit?

Ebben az értelmezésben tehát a versenyképesség a szélesebb cél egyik, bár rendkívül fontos tényezője marad csupán. Ugyanakkor fontos előfeltétele annak, hogy az emberek jóléte, a szélesebben értelmezett cél, tehát az egészségügyi helyzetük, oktatási színvonaluk javuljon, biztonságuk és egy főre jutó jövedelmük emelkedjék.

Az utóbbi 10 évben rendszeresen közli a versenyképességi elemzését egy svájci intézmény, az *IMD is. (A lausanne-i Nemzetközi Menedzsment Képző Központ)*. Ez az intézet 63 ország adatait, 340 kritérium alapján vizsgálja. A termelékenység legáltalánosabb mércéjének az egy főre eső GDP-t tekinti, mivel a magasabb versenyképességgel bíró gazdaság képes tartósan gyorsabban fejlődni.

A végső eredmény igen sok tényező figyelembevételével alakul ki. Ezek: a gazdaság teljesítőképessége, a kormányzat hatékonysága, az üzleti élet hatékonysága és az

⁵ IMD versenyképességi rangsorok 2017-ben . ICEG, 2017

infrastrukturális körülmények alakulása. A rangsornál figyelembe vett több, mint háromszáz adat kétharmada konkrét érték, egyharmada pedig kérdőíves felméréseken alapuló becslés. Utóbbiaknál sok a *szubjektív elem*. Az adatokat általában a hivatalos nemzetközi statisztikákból veszik, de a szubjektív tényezőket valamely kapcsolódó intézmény produkálja számukra. A Központ számtalan intézménnyel áll kapcsolatban az egyes országokban. Ezek végzik el a különböző felméréseket. (A magyar közreműködő partner az ICEG Európai Központ kutatóintézet.)

A WEF Jelentés értékelése

A jelen tanulmány további részében elsősorban a World Economic Forum jelentését elemezzük.

A 2017. évi (szeptemberi) jelentés rangsora szerint hazánk a 60. helyet foglalja el a vizsgált 137 ország között. A tavalyihoz képest (63.) valamit javított helyzetén, ismét a 2014-es szinten van. A volt szocialista országok közül csak Románia, Horvátország és Szerbia van a rangsorban hátrább, mint Magyarország. A többi kelet-európai gazdaság, sajnos, megelőz bennünket. Míg tehát a Világbank rangsorában visszaestünk, *itt javítottunk* a sorrendünkön bár így is meglehetősen hátul vagyunk a listán.⁶

Érdeemes kissé közelebről megvizsgálni, hogyan, milyen tényezők alapján alakul ki a WEF rangsora! Először a módszertant szemléljük meg.

A Globális Versenyképességi Index egy komplex mutatószám. 114 indikátort vizsgál, amelyek a produktivitást és a hosszú távú prosperitást hivatottak mérni, megragadni. Ezeket a mutatókat 12 oszlopba sorolják be:

Intézmények, infrastruktúra, makrogazdasági környezet, az egészség és az elemi iskolázottság helyzete, a felsőfokú képzések, a javak és szolgáltatások piacának hatékonysága, a munkaerő-piac hatékonysága, a pénzügyi piacok fejlődése, a technológiai felkészültség, a piac mérete az üzleti élet bonyolultsága(fejlettsége), és az innováció helyzete. Valójában ezek a tényezők három nagy csoportba tartoznak: *az alapvető feltételek*, a *hatékonyságot elősegítő* faktorok, s *az innovációval* és profi alkalmazással kapcsolatos tényezők. Ezeknek más-más súlyt adnak az összegzésnél, méghozzá az adott ország egy főre eső GDP-je és a nyersanyagexport súlya alapján Kicsit részletesebben nézve: *Az intézményi környezetben* mind a közösségi, mind a magánszféra intézményei számítanak. Fontos, hogyan osztják meg egy ország polgárai között a fejlődés költségeit és előnyeit. Az is számít, hogy milyen megbízhatóak, átláthatóak a

⁶Global Competitiveness Report . 2017/18 Global Competitiveness Index

magánvállalkozások, hiszen ettől függ a vásárlói és befektetői bizalom. A 2008-as válság és előtte a különböző cég-botrányok, hamis könyvelések csalások bizony nem tettek jót a bizalmi viszonyoknak!

Az infrastruktúra szerepét nem kell hosszan ecsetelni. szükséges, hogy a szállítási úthálózatok, energia-ellátási hálózatok jól kiépítettek legyenek, gyorsan és biztonságosan tudjanak kommunikálni a cégek egymással, s a dolgozók hamar eljuthassanak a megfelelő munkahelyekre.

A makrogazdasági környezet nyilvánvalóan befolyásolja egy-egy gazdaságban a közpénzügyeket, így az üzleti élet versenyképességének segítésére fordítható kiadásokat, s az ezt előmozdító szabályozást. A kormányzat számára nagy teher az adósságszolgálat fizetése. S ha az infláció kikerül a kontrol alól, a cégek nem tudnak hatékonyan gazdálkodni.

Az egészségügyi állapot és az elemi iskolai képzés nyilvánvaló feltétele a hatékony munkaerőnek.

A felsőbb szintű képzettség fontos minden ország számára, amely az értéklánc magasabb fokán kíván bekapcsolódni a világméretű versenybe. Komplex feladatok megoldása, a mai világ gyorsan változó körülményeihez való alkalmazkodás aligha képzelhető el e nélkül. Mért lehet a felsőszintű oktatásban résztvevők számát, de azt is, hogy hogyan vélekednek a az üzleti vezetők a munkaerő minőségéről. Az is fontos, hogy legyen a munkahelyeken is rendszeres továbbképzés. (Ezt számos helyen elhanyagolják, pedig a munkaerő minőségéhez, hatékonyságához elengedhetetlen).

Az árupiacok hatékonysága biztosítja, hogy változatos és alkalmas kínálattal jelentkezzenek a termelők. Érdekes módon a vevői oldal igényességét is nézik - ez eltér országonként, történelmi okoknál fogva. Valójában előnyös a versenyképesség szempontjából, mert nagyobb feyelemre és odafigyelésre ösztönzi a termelőket. Olyan termékek termelésére ösztönöz, amelyek jobban megállják helyüket a nemzetközi versenyben is.

A munkaerő-piacok hatékonysága és rugalmassága is fontos. A hatékony munkaerő-piac nemcsak azt biztosítja, hogy minden munkavállaló oda kerül - gyorsan és nem túl nagy költséggel - ahol a legjobban hasznosulhat, hanem azt is, hogy az egyes munkahelyeken mennyire érvényesül a törekvés a kiválóságra. Ennek elismerése hatékony növelője a teljesítménynek, s így a versenyképességnek. És az csak természetes, hogy egy modern elemzés hangsúlyt helyez a nemek szerinti egyenlőség kérdésére is a munkahelyeken. Az ilyen munkahelyek vonzóak a jó munkaerő, a tehetséges emberek számára, különösen akkor, amikor ennek az utóbbinak a hiánya kezd lassan jelentkezni.

A pénzügyi piacok fejlettsége azért fontos, mert a nemzeti erőforrások jó allokálásában segít, meg a külföldi források vonzásában is. Elengedhetetlen, hogy a vállalkozások tőkeszükségletéhez megfelelő források rendelkezésre álljanak. Mind az egészséges bankrendszer, mind a jól szabályozott tőkepiac fontos feltétele ennek. Csak így őrizhető meg a szereplők egymás iránti bizalma.

A következő pillér a *technikai képességek szintje*. Ezen azt értik, hogy az adott gazdaság milyen gyorsan hajlandó átvenni a technikai újításokat. Ez vonatkozik a speciális technológiai folyamatokra az adott területen, de természetesen a modern világ mindenképpen a számítástechnikai ismeretek magas szintjét igényli. Nem feltétlenül az adott technológia kifejlesztésében kell élen járni, de az alkalmazásra való képesség színvonala igen fontos. Az FDI ebből a szempontból jelentős csatorna, mert ezen keresztül sok technikai tudás importálható. Így az FDI alakulása versenyképességi mutató.

A piac mérete megint csak nem közömbös, hiszen a skáláhozadék érvényesítése fontos versenyképességi tényező lehet. Ez mind a hazai, mind a külpiacokat jelenti. Kis országok számára a külpiacokon való megjelenés éppen ezért különösen fontos, hiszen a belső piac méretei nem tennék lehetővé a méretgazdasági előnyök realizálását. Ezért kívánatos, hogy az egyes kisebb országok olyan övezetek, integrációk részesei legyenek, amelyekben a közös piac lehetővé teszi a piaci méretek tágítását- mint az EU esetében.

Végül az utolsó két pillér, *az üzleti hálózatok rendszere és az innováció*, két olyan modern elem a versenyképesség mérésében, amelyek nélkül biztos, hogy az országok alul maradnának a versengésben. A kapcsolati háló, amely a helyi vállalkozók között van, és egymásra hatásuk számos ok miatt fontos. Geográfiai közelségük alapján klasztereket alkotnak, ami kedvező *az innováció* számára. Különösen, ha az új cégek megjelenése nem ütközik akadályokba. A fejlett országokban, ahol már kimerítették a hatékonyság-növelés tartalékainak jó részét, fontos továbblépni a nagyobb hozzáadott értéket képviselő termékek termelése felé. Ehhez megfelelő beruházásokra és kutatási ráfordításokra van szükség, különösen az üzleti szféra részéről. Kiemelt szempont *az egyetemek és a magánszféra együttműködése*, annak érdekében, hogy célirányos és gyorsan alkalmazható innovációk szülessenek meg. Része a folyamatnak a szellemi alkotások jogvédelme is. Nyilvánvaló, hogy a fenti faktorok nem külön - külön hatnak, hanem az egymásra gyakorolt és együttes hatásukat kell nézni.

Mit találtak figyelemre méltónak 2017-ben az elemzők?

A mutatók elemzésével általában igen sokan foglalkoznak.

Hogyan alakult ebben az esztendőben a legversenyképesebb országok rangsora? Soroljuk fel az első tízet!

Svájc, USA, Szingapúr, Hollandia, Németország, Hong Kong, Svédország, Anglia, Japán, Finnország. Hogy az első helyen Svájc van, nem meglepő, de figyelemre méltó. Az USA az adatok összesítésében csak a második helyre szorul.

Nem nagy meglepetés az sem, hogy a vizsgált számos mutató együttes eredményeként az első tízből hat európai ország, és 5 (ha még Angliát oda számoljuk,) az EU tagja. A nagy múltú kontinentális hatalom, Franciaország, nincs közöttük, ezzel szemben a csak 1990-ben a szovjet befolyás alól megszabadult Finnország még „elcsípte” a 10. helyet.

A keleti féltekéről az élcsapatban van Japán és a két mini-állam: Hong-Kong és Szingapúr. (Érdekes meggondolni, hogy a WB Doing Business rangsorában az élen Új-Zéland és Szingapúr állt.) Azt jól lehet látni, hogy nem az alacsony bérű országok a legversenyképesebbek, tehát hibás az az elképzelés, hogy a bérek leszorításával növeljük a versenyképességeket. A magyar gazdaság is –nagyon helyesen -, megkezdte a bérfelzárkóztatást, amit azonban sok egyéb lépéssel kell kiegészíteni, hogy a pozitív tendenciát, versenyképességünk javulási tendenciáját megtarthassuk.

Nyilvánvaló, hogy a WEF rangsora távolról sem jelent arányos világgazdasági befolyást, vagy világgazdasági súlyt. Azt azonban mutatja, hogy egy nyersanyagokban szegény, kicsi méretű ország is lehet élenjáró a nemzetközi versenyben - méreteihez arányosan -, ha az „a 12 oszlop”, amelyen a versenyképesség mérése nyugszik, jól fejlett az adott gazdaságban.

Áttekintve a 137 ország adatait, érdekes következtetésekre juthatunk. Arról is, mit lehet megállapítani ezek alapján, és arról is, hogy mit nem.

A 2017/18-as jelentés alapján elsőként éppen azt nézzük meg, hogy készítőinek véleménye szerint *mire nem kaphatunk választ az adathalmazból.*

Például arra, hogy a döntéshozók mivel segíthetik polgárok gazdasági jólétének javítását. Ezt ugyanis igen nehéz megmondani, mert a hangsúlyok országról országra változnak.

Keveset mond a versenyképességi index arról is, hogy ilyen fejlemények várhatóak a jövőben. Tudjuk például, hogy a jövőben egyre több tevékenységet helyettesítenek majd robotok, s így sok munkahely lesz fölösleges. Hogy ez miként hat majd a foglalkoztatottságra, kérdéses. Nyilvánvalóan erősen függ majd az oktatási rendszertől, s egyben nagy kihívást is jelent az utóbbi számára. Az igények ugyanis nagy valószínűséggel egyre inkább a képzett munkaerő felé tolnak el. Azt azonban, hogy az egyes társadalmakban hogyan kezelik a munkaerő-fölösleget, ezekből az adatokból nem lehet megjósolni. (Ha például változik a

társadalom szerkezete, s bizonyos mértékig visszanyeri szerepét a család, mint társadalom alapsejtje, változhat a munkaerő-kínálat mértéke. Ugyanakkor, ma még a nyugati szemléletmód nem a családot, hanem az egyént tekinti a társadalom és a gazdaság alapsejtjének, alap-egységének.)

Próbál az index sok mindent számszerűsíteni, de a fentiek miatt nagyon kritikusan kell értékelnünk, hogy mit és hogyan mérünk. Nagyon sok olyan tényező van, ami nincs a mutatókban számításba véve.

Nem tudjuk mérni például, mennyire átfogó a jólét *érzése* a társadalom egésze számára, azaz, mennyire *inkluzív* a fejlődés. Más szóval, mennyire terjednek ki mindenkire a számos tényező hatásai. Márpedig, amint már korábban hangsúlyoztuk, nehéz versenyképesnek minősíteni egy gazdaságot, ha ennek eredményét az adott társadalom jelentős része nem érzékeli. Nem tudjuk kellően számításba venni az ökológiai hatásokat sem, azt tehát, hogy mennyire vagyunk jó sáfárai a környező világnak. Pedig ez utóbbi minden bizonnyal jelentős szerepet fog játszani az országok jövőbeni gazdasági sikereiben.

Mi az akkor, ami mégis *leszűrhető* a tíz éve nyomon követett adatokból?

Mindenekelőtt elég világos tendencia olvasható ki arra vonatkozóan, hogy *hogyan reagáltak az országok a válságra*.

Nem gondolná az ember, hogy a versenyképességi mutatók elemzésekor első helyen az összefoglalóban *a finanszírozás kérdései* jelennek majd meg. Márpedig a jelentés szövegének egyik fontos megállapítása, hogy a globális pénzügyi rendszer továbbra is ki van téve egy újabb krízisnek. Láttuk, a pénzügyi rendszer fejlettsége a versenyképességgel szoros kapcsolatot mutat. Nem megnyugtató azonban, hogy az adatok szerint a bankok nincsenek jobb helyzetben, mint a válság előtt voltak. Nagyon jól tudjuk, hogy a válság éppen a legfejlettebb pénzügyi rendszerrel rendelkező gazdaságban, az USA-ban robbant ki. Ebből következik, hogy a pénzügyi rendszer fejlettsége ugyan fontos, de semmi garanciát nem jelent a fenntartható, dinamikus fejlődésre. A pénzügyi intézményrendszer fejlettebbé válásával, „mélyülésével” nemcsak a tőkéhez jutás feltételei javultak, - ami bizonnyal jó az üzleti szférának-, hanem a rendszer- kockázat nagysága is nőtt. Annak a kockázata, hogy a pénzügyi rendszer sebezhető. Ez jelenleg nagy, és a kormányok ma egyáltalán nincsenek olyan helyzetben, hogy kezelni tudjanak egy újabb válságot, amely azonban a jelentős állami és magán-eladósodás miatt *minden bizonnyal várható*. Így látja a jelentés. Más források is megerősítik a Jelentésben foglalt megállapítást.

Ha áttanulmányozzuk a BIS ez évi jelenését, hasonló megállapításokat olvashatunk a válság után ugyan a bankok megemelték tőkeellátottságukat a Basel III eredményeként, de továbbra

is fennáll jelentős válság-kockázat. (A nagy nemzetközi bankok átlagos tőke - megfelelési mutatója 12%, tőkeáttételi mutatója 5,6%). Vissza is tértek a válság előtti forrás-arányokhoz, mivel jelentősen csökkentették a kockázatos tömeges rövid lejáratú forrás-szerzést, s erősítették a betétszerzést, ami növeli a biztonságot. Továbbra is jelentős arányú azonban az értékpapírosítással szerzett forrás, amelynél eltávolodik egymástól a forrás és a felhasználás, s ez fenntartja a jelentős kockázatot, mint azt a válság során is megtapasztalhatták a pénzügyi intézmények. De nemcsak a forrás-szerzés „mixe”, de az aktivitás „mixe” is - ahogy a Jelentés fogalmaz - jelent további kockázatot. Mivel az ingatlan-kereskedelmi tevékenység visszaszorult, s ezt a bankok egyéb jutalékos műveletekkel, pl vagyionkezeléssel helyettesítették, az a skáláhozadék, ami a korábbi tömeges kereskedésből eredt, lecsökkent. Ez különösen a kisebb bankok számára jelent kihívást.. Jelzi a befektetők bizalmatlanságát, hogy a bankok részvényeinek piaci ára a könyv szerinti értékhez viszonyítva relatíve alacsony. . nyilvánvalóan aggasztják a piaci szereplőket a még mindig jelentős rossz hitel-állományok, és a nem eléggé stabil növekedési kilátások a finanszírozott területeken.

Azt is megállapítja a jelentés, hogy az annyiszor javasolt *munkaerő-flexibilitás* nem feltétlenül megoldás a munkanélküliség csökkentésére. Lehet, hogy segíti azokat, akik indulnak a pályájukon, de azt nem garantálja, hogy stabil, megbízható munkahelyre tehetnek majd szert a munkavállalók. A jelentés bemutatta az országok helyezését a szakszervezeti szövetség (a Nemzetközi Szakszervezeti Konföderáció) *Global Worker's Right indexe* és az úgynevezett GINI- együtthatóval kifejezett *jövedelemszóródás* rangsora szerint. Az a magától értetődő következtetés adódott, hogy az országok kétharmadánál, ahol magas a jövedelemszórás, ott az átlagos munkás jogainak védelme lényegesen rosszabb, míg abban az ország - csoportban, ahol alacsonyabb az egyenlőtlenség szintje, ott a munkások jogvédelme erősebb. Tehát a növekedés *inkluzivitása* megköveteli a munkások jogi védelmének erősítését. Az adatok egyébként azt mutatják, hogy azokban az országokban, ahol megfelelően kombinálják a munkahelyek védelmét és a rugalmasságot, határozottabban jobb eredményeket érnek el a versenyképességben éppúgy, mint a foglalkoztatásban és az egyenlőtlenségek mérséklésében.

A jelentés harmadik érdekes megállapítása kiemeli, hogy *az informatikába történt hatalmas beruházások ellenére a termelékenység az országok jelentős részében nem növekedett*. Ezt Robert Solow-paradoxonnak nevezik, mivel állítólag ő mondta, hogy mindenütt látjuk az *informatika korszakát*, kivéve a statisztikában... Ezt az informatikai beruházások és a nemzeti kibocsátás növekedése közötti ütemkülönbsége mutatja. Okát keresve, arra lehet

következtetni, hogy az országok egy része *túl gyorsan* fejlesztette a technológiát – gyorsabban, mint ahogy a felhasználók arra fel voltak készülve. Ez utóbbinak, vagyis a technológiai felkészültségnek a trendje ugyan világszerte felfelé mutat, de az *innováció még gyorsabb ütemben nőtt*. Nagyon valószínű ezért, hogy a felhasználók nem tudták a megfelelő ütemben hasznosítani az eredményeket, ami nyilvánvalóan szakadást jelent majd az alkalmazni tudók és nem tudók társadalmi rétegei között.

Itt ismét jelentkezik az *oktatási rendszer* hallatlan jelentősége. Az alkalmazásra való képesség széles bázison igényli tehát a modern informatikai ismeretek oktatását.

Összegezés:

A versenyképesség nem cél, hanem eszköz, a jólét növelésének eszköze. Mikro-és makroszinten is értelmezhető. Utóbbiban szerepet játszik az állam szabályozó és újraelosztó tevékenysége is. A versenyképesség számtalan faktor együttes hatásának eredménye. A 2017.-évi fejlemények-a World Economic Forum elemzése szerint- arra mutatnak, hogy a finanszírozás rendszere még komoly kockázatokat rejt magában, ami a versenyképesség növekedését hosszútávon befolyásoló tényező lehet. Hazánk nem áll túlzottan jól a különböző nemzetközi ranglistákon, világméreteken középmezőnyben van, de javuló tendenciát mutat az utóbbi években.

Irodalom:

Csath Magdolna: Versenyképesség-menedzsment Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2010

Inotai András: A globális versenyképesség 21. századi tényezői Világgazdaság, 2016. 12. 17-17.

Chikán Attila: A vállalati versenyképesség alakulásának tényezői Vilmányi Márton – Kazár Klára (szerk.) 2017: Menedzsment innovációk az üzleti és a nonbusiness szférákban. SZTE Gazdaságtudományi Kar, Szeged, 58–64. o.